

Den hermeneutiske *intifada* og nyskrivningen af det gamle Israels historie¹

Jens Bruun Kofoed

Ph.d.-stipendiat, Det teologiske Fakultet, Aarhus Universitet

Introduktion

Den tidligere landstræner for fodboldlandsholdet, Richard Møller Nielsen, er både berømt og berygtet for sine sproglige metaforer, eller sit 'cirkussprog', som den endnu tidligere landstræner, Sepp Piontek, engang kaldte det. Tag f.eks. dengang i Dublin (eller var det Belfast?) da Ricardo på en pressekonference drømte sig tilbage til de glade fodbolddage, da 'en mand var en mand og en bøsse var noget, man skød med'. Det er de som bekendt ikke længere, og han fik da også én på hattepulden for sin politisk ukorrekte udtalelse både fra et kampberedt Forbundet af 1948 og siden – formentlig kun på grund af den megen medieomtale – også af sin egen arbejdsgiver Dansk Boldspil Union. Meget underholdende. Men også en god illustration af situationen indenfor forskningen i Israels historie. Her kan man nemlig i lige så høj grad drømme sig tilbage til dengang, da 'en mand var en mand, og en bøsse var en bøsse'. Eller hvis vi skal forlade metaforernes verden: dengang kong David stadig var en 'rigtig' konge i et 'rigtigt' kongerige og man i sin rekonstruktion af det gamle Israels historie kunne tage udgangspunkt i den historie, som allerede, i de gammeltestamentlige tekster, var berettet. Men sådan er det ikke længere. Røber man bare den mindste smule nostalgi overfor denne epoke i israhelshistorieforskningen i et indlæg på en af de større kongresser for gammeltestamentlere, så rejser der sig nu den samme reaktion af hoveddrysten og

---

¹ Foredrag holdt ved temadagen *Kristendom og historie* på Historisk Institut, Københavns Universitet, April 2001.

forargelse, som landstræner Ricardo måtte lægge ryg til. Det skyldes ikke mindst to bølger, som har slået ind over forskningen i løbet af de sidste årtier. Jeg tænker i den forbindelse ikke så meget på den dekonstruktion af tidligere israelshistorier, som har fundet sted i 70'erne og 80'erne, hvor tidligere tiders romantiske eller på anden vis fejlagtige forestillinger om dette og hint, er blevet korrigeret eller afvist. Det er f.eks. en kendt sag, hvordan den romantiske opfattelse af kampen mellem 'the desert and the sown' har været afgørende for fortolkningen af både det arkæologiske materiale (f.eks. bosættelsesmønstre) og af de gammeltestamentlige tekster (ikke mindst Josua- og Dommerbøgernes beretninger om israelitternes indvandring i Kana'an), og at mangel på en fortolkning har måttet opgives, efterhånden som antropologien og sociologien har kunnet påvise et nærmest symbiotisk forhold mellem de overvejende fastboende agerdyrkere og de overvejende nomadiske hyrder i Palæstinas jernalderlandsbyer. En sådan dekonstruktion må imidlertid altid foregå i en forskning, som er åben for korrektioner af sine resultater, når nye fund dukker op eller når mere konsistente fortolkninger af allerede eksisterende kildemateriale bliver lanceret. Med bølger tænker jeg på to udefrakommende impulser, som i løbet af 80'erne og 90'erne har angrebet selve forudsætningsgrundlaget for fortolkningen af Israels historie, nemlig påvirkningen fra den franske Annales Skole og indflydelsen fra den postmoderne hermeneutik.

Les Annales

Man skal ikke læse længe i 80'ernes og 90'ernes publikationer om Israels historie, før man støder på et i israelshistorieforskningen nyt navn, nemlig Fernand Braudel, og dermed også den skoledannelse, som han i 40'erne og 50'erne blev bannerfører for, *les Annales*. Det var nemlig i de sidste to årtier af det forrige århundrede – og det er jo ikke så længe siden som det lyder! – at israelshistorikere opdagede denne skoledannelse og lærte at sige *histoire totale*, *histoire eventuellement*, *la longue durée* og *la moyenne durée*. Og selvom *les Annales* ikke var den eneste trend i efterkrigstidens historieskrivning, så er det uden tvivl den, som har haft størst indflydelse på israelshistorieskrivningen. Sandsynligvis fordi dens multidisciplinære tilgang ramte det ømme punkt i israelshistorieforskningens etablerede skoler, nemlig deres anvendelse af de gammeltestamentlige tekster som både udgangspunkt, terminologisk referenceramme og fortolkningsmæssigt korrektiv i rekonstruktionen af Israels historie. De var med andre ord ikke metodisk gearet til at inddrage det ikke-tekstlige, arkæologiske materiale på dets egne betingelser i den historiografiske syntese. På det praktiske plan har *les Annales* haft samme indflydelse på skrivningen af Israels historie som i

historieskrivningen generelt, nemlig en fokusforskydning fra personal- og nationalhistorie til en optagethed af, hvordan faktorer som økonomiske konjunkturer, klimaforandringer, sociologiske mønstre osv. har øvet indflydelse på historiens gang, og dermed altså også en fokusforskydning fra det gammeltestamentlige, tekstlige materiale til det ikke-tekstlige, arkæologiske materiale. Resultatet er indtil videre en lind strøm af artikler og monografier, der på baggrund af det arkæologiske materiale beskæftiger sig med klimaforandringer, handelsruter, spisevaner, social lagdeling i bosættelsesmønstre og - med inddragelse af de gammeltestamentlige tekster - mentalitetshistorie. Mens flere elementer i *Annales* skolens metodik har vist sig lidet anvendelige i israelshistorieforskningen (f.eks. kvantificering), så er dens fokus på historiske tider, forskellige forklaringsniveauer, bredde i emnevalg og multidisciplinær forskning uden tvivl kommet for at blive.

Sådan lyder min vurdering i hvert fald. For virkeligheden er jo ikke, at israelshistorikere mere eller mindre en masse har taget de anvendelige aspekter af *les Annales* skolens metodik til sig. Langt fra. Hvis der eksisterer en vis metodisk inert i den almene historievidenskab, så er der det så meget desto mere i israelshistorieforskningen, og israelshistorikere, som i slutningen af 80'erne og begyndelsen af 90'erne forsøgte at pege på sociologiske, økonomiske og klimatiske årsager til den politiske udvikling i Palæstinas jernalder - herunder ikke mindst spørgsmålet om Israels tilblivelse, er blevet udsat for alt lige fra larmende tavshed til personlig tilsvining. Reaktionen skyldes ikke bare en anderledes metodik, der truer med at erstatte den eksisterende, men måske først og fremmest den særstilling, som israelshistorieforskningen i kraft af sit akademiske bofællesskab med teologien traditionelt har haft i forhold til andre grene af historievidenskab. At flytte fokus væk fra teksten, altså den hellige tekst, er selvfølgelig dybt problematisk for en disciplin, der siden oplysningstiden har skullet levere den historiske ramme til gudsåbenbaringen, og konsekvenserne af at røkke ved denne ramme har naturligvis himmelvide implikationer. Har tilblivelsen af Israel i Palæstinas jernalder hovedsagelig økonomiske, sociologiske eller endda klimatiske årsager, så bliver der ikke megen plads til den guddommelige skaben og indgriben, og det er nok her den egentlige grund til den meget stærke reaktion skal findes. For Israels historie er stadig - på godt og ondt - parret med den gammeltestamentlige teologi. Når det alligevel er min vurdering, at de ovennævnte elementer fra *les Annales* er kommet for at blive, så er det, fordi de har vist sig overordentligt sejlivede og fordi flere og flere israelshistorikere er begyndt at gå i dialog med kolleger, der tager metodisk udgangspunkt i *les Annales'* metodik, i stedet for at ignorere, latterliggøre eller på anden måde blankt afvise deres forskningsresultater.

Det er med velberådet hu, jeg siger 'begyndt'. For anvendelsen af *Annales* skolens metodik har ingenlunde fundet et naturligt leje endnu, og der vil gå en rum tid endnu, før også israelshistorieforskningen bliver i stand til at tage højde for den kritik, som den almene historievidenskab har rettet mod skolen, så der kan komme gode, afbalancerede mentalitets- og totalhistorier ud af det.

Etablerede skoledannelser har det med at være reaktionære. Det er der intet nyt i, og derfor kan det heller ikke undre, at de etablerede skoledannelser indenfor Israels historie har givet ondt af sig i mødet med en grundlæggende anderledes metodik. Til gengæld er der heller ikke så meget nyt i *Annales* skolens metodik og den reaktion, den har afstedkommet i såvel almen historievidenskab som israelshistorieforskning. *Les Annales* bevæger sig med sin materialistiske og induktive tilgang til historieskrivningen stadig indenfor modernismens rum, og den reaktion, som den har afstedkommet hos de etablerede skoler med deres vægtlægning på individets eller folkets betydning for historiens gang, er bare et nyt nedslag af den kendte og efterhånden århundredlange diskussion mellem positivistisk og idealistisk orienteret historieskrivning. Diskussionen går stadig – på bedste modernistiske vis – ud på hvilken metode eller tilgang, som er den korrekte, og begge lejre forfægter i høj grad de klassiske idealer om objektivitet og historisk sandhed i historieskrivningen. Er man blevet overrasket over reaktionen blandt konventionelle israelshistorikere på *l'histoire Annales*, så er det derfor for intet at regne mod reaktionen på den næste bølge, som først lige er begyndt at skylle ind over forskningen. Her kan man nemlig for alvor tale om et paradigmeskift i Thomas Kuhns forstand.

Den postmoderne hermeneutik

Karakteristisk for den såkaldte postmoderne hermeneutik er ikke mindst dens frontale angreb på en række af den konventionelle – eller modernistiske – historievidenskabs dogmer om objektivitet, primære og sekundære kilder, lineær historie, historisk sandhed og historikerens upartiskhed. Uden at være decideret velbevandret i publikationer om nyere historieteori, har jeg f.eks. ikke kunnet undgå at bemærke udtryk som 'crisis in conventional history' og 'the end of history movement', og disse og andre udtryk vidner alle om den flodbølgeagtige karakter, som den postmoderne hermeneutik har i forhold til den konventionelle historievidenskab. Selvom virkningerne først i det seneste årti for alvor er nået frem til israelshistorieforskningen, så er det alligevel her betegnelsen *intifada* (af arabisk 'at ryste noget af sig'), trænger sig på. For hvis der er noget, som er kendetegnende for den postmoderne hermeneutik i relation til historieskrivning, så er

det ønsket om at ‘gøre oprør imod’ eller ‘ryste af sig’ den konventionelle historievidenskabs idealer om en objektiv og upartisk historieskrivning. Det er et enormt og til dels også uoverskueligt emne at tage hul på, og lad mig derfor begrænse mig til at pege på to iagttagelser, som er blevet citeret flittigt og som – efter min mening – allerede i høj grad har sat deres fingeraftryk på israelshistorieforskningen, nemlig for det første Robert F. Berkhofers tanker om, at vi ikke kan tænke historisk uden en eller anden form for ‘Great Story’, ‘overarching hypothesis’ eller ‘conception’, som ligger og styrer den måde, vi vælger, ordner og – ikke mindst – fortolker kildematerialet på, og for det andet Hayden Whites teori om, at enhver historiografi er skåret til efter en af fire stereoptype ‘modes of emplotment’, måder at bygge en historie op på, nærmere bestemt tragedien, komedien, satiren og romancen. Eftersom dette formentlig er trivielt stof for fagfolk, skal jeg ikke gøre mere ud af at beskrive Berkhofers og Whites teorier (og kritikken af dem), men gå direkte til det problem, som deres teorier eksemplificerer, nemlig

- a) hvorvidt mening er til stede i et givent kildemateriale eller om det først skabes ved at skære det til efter en af de ovenfor nævnte læster,
- b) hvorvidt historiografiske tekster refererer til en virkelighed udenfor dem selv eller skal forstås som et autonomt og udelukkende subjektivt forsøg på at genskabe en bestemt fortolkningstraditions kollektive forståelse af fortiden, og
- c) hvorvidt udsagn i historiografiske tekster er af en anden karakter og udsagn i fiktion.

Det mest radikale svar på disse spørgsmål er som bekendt det for konventionel historiografi så ubærlige, at historikeren er afgørende for meningsproduktionen, at historiografier ikke refererer til nogen virkelighed udenfor sig selv, og at der derfor ikke er grundlæggende forskel på udsagns sandhedsværdi i fakta og fiktion. Hvis vi fastholder, at vi med ‘historie’ mener en gengivelse af, hvad der virkelig skete i denne eller hin periode eller situation, så vil et sådant svar på ovennævnte spørgsmål naturligvis føre til ‘the end of history’. Spørgsmålene er selvfølgelig alt for komplicerede til at gå i dybden med her, og jeg skal derfor igen begrænse mig til at pege på det foreløbige udkomme af den krise, som den postmoderne hermeneutiks angreb har forårsaget, nemlig at den ikke har ført til ‘the end of history’, men har kastet den historievidenskabelige mainstreamforskning tilbage i en fornyet refleksion over sine objektivitets- og upartiskhedsideal. For nok har Berkhofer peget på, hvordan ‘Great Stories’ anvendes af historikere til at strukturere deres historiografier, og hvordan historikeren altid vil være påvirket af den sammenhæng (politisk, religiøs) han eller hun

skriver i og til. Nok har White vist os, at historikeren har et begrænset antal 'emplotment modes' til rådighed og at han eller hun i sit valg af disse er under indflydelse af en række faktorer, som bevidst eller ubevidst påvirker hans eller hendes valg. Og nok har nyere litterærkritik lært os, at fakta og fiktion i stor udstrækning benytter sig af det samme sprog, og at sandhedsværdien i deres udsagn derfor ikke kan afgøres på et formalt grundlag. Det betyder bare ikke, at anvendelse af 'Great Stories', 'emplotment techniques' og samme sprog som fiktionens i sig selv er kompromitterende for historiografiens epistemiske værdi, og jeg har - stadig uden at være velbevandret i publikationer om nyere historieteori - ikke kunnet undgå at lægge mærke til en række historieteoretikere, som derfor fastholder, at det stadig er muligt at skelne mellem fakta og fiktion og at det stadig er både legitimt og nødvendigt at spørge om en gengivelse af en given historisk periode eller historisk hændelsesforløb er sand. Appleby, Hunt og Jacob indrømmer f.eks., at erkendelserne i den postmoderne hermeneutik om subjektet og den fortolkningsmæssige traditions betydning for historiografien er uomgængelige, men peger til gengæld på, at løsningen ikke er en total subjektivering eller relativisering af al historisk viden, men 'that new definitions of truth and knowledge are needed in every field of knowledge' og at historieskrivningen, hvis den skal overleve og blomstre op igen må være præget af og åben for 'pragmatism, common sense, and public realm'. Umiddelbart lyder det ikke så revolutionerende, men formuleringen afslører ved nærmere eftersyn en anderledes bevidsthed om at tage højde for de ovennævnte erkendelser i den postmoderne hermeneutik, eftersom en åbenhed for 'common sense criticism' dækker over det faktum, at en historikers påstand af det store flertal altid vil blive holdt op imod det, som den angiveligt refererer til uden for sig selv, nemlig det relevante og forhåndenværende kildemateriale. Her vil det som regel i udgangspunktet afsløres, om der er tale om fakta eller fiktion. Villigheden til at kaste sine påstande ud i 'public realm' dækker for sin del over det forhold, at man for det første skylder offentligheden informationer om forhold, som bevidst spiller ind i ens selektion og fortolkning af det forhåndenværende kildemateriale, men dernæst - og nok så vigtigt - at offentligheden - og i vores tid ikke mindst medierne - som regel er bedre til at afsløre i hvor høj grad forhold i ens person eller fortolkningsmæssige tradition har spillet ubevidst ind i denne selektion og fortolkning. Appleby, Hunt og Jacob byder derfor alle historiografier velkomne - hvor obskure og perifere det af dem anlagte perspektiv på en given historisk periode, person eller hændelse end måtte forekomme - så længe gives der i hvert fald et minimum af information om forudsætningerne, og dermed altså også de subjektive for den historiske rekonstruktion.

Konsekvenser for israelshistorieskrivningen

Hvilke konsekvenser har alt dette så fået for en israelshistorieskrivning, som traditionelt har været meget lidt optaget af metodespørgsmål? Først og fremmest den, at flere og flere er blevet klar over, hvor lidt tidligere israelshistorikere har været bevidste om eller givet udtryk for, hvad der drev dem til at vælge denne eller hin 'mode of emplotment' eller hvilken 'Great Story', som øvede indflydelse på deres selektion, strukturering og fortolkning af kilderne. Daniel Patte, en nordamerikansk bibelforsker har skrevet, at de seneste to århundredes bibelske studier er 'male, white, and North European North American'. En iagttagelse, der bekræftes af, at vi de seneste årtier har set et væld af artikler og monografier, som på den ene eller anden måde søger at påvise, hvordan de sidste århundreders store skikkelser indenfor israelshistorieforskningen bevidst eller ubevidst har været påvirket af skjulte politiske, sociale eller religiøse dagsordener. Det er f.eks. en kendt sag, at grundlæggerne af en af de etablerede skoler i sidste århundredes israelshistorieforskning, Albrecht Alt og Martin Noth, var styret af modsætningsforholdet mellem israelitter og kana'anæere i deres teori om israelitternes indvandring i Kana'an, og Lemche har påvist, hvordan de var påvirket af den tyske romantiske tradition med dens forestillinger om nationalstaten i deres tanker om Israels tilblivelse. Og lige så kendt en sag er det, at grundlæggeren af den anden betydende skole i sidste århundredes israelshistorieforskning, William F. Albright, var styret af modsætningsforholdet mellem israelitter og filistre i hans forståelse af den politiske udvikling i Palæstinas jernalder, ligesom Burke O. Long for nylig har påvist, hvordan Albrights anvendelse af de arkæologiske resultater tjente til at påvise den vestlige, kristne kulturs overlegenhed. Lemche har endvidere i en række artikler påvist, hvordan vi som kulturkristne vesterlændinge er opdraget med en ganske bestemt læsning af de bibelske tekster, som ubevidst styrer vores forståelse af Israels historie.

For det andet har det – indtil videre – medført en særdeles uafklaret situation, hvor fronterne går på kryds og tværs af de traditionelle skoledannelser, og hvor vi måske nok ved temmelig meget mere om, hvordan vi skal skrive Israels historie, end vi gjorde for bare 20 år siden, men til gengæld også temmelig meget mindre om historien selv. Det er f.eks. karakteristisk for situationen i København, hvor en ny skoledannelse – som nogen af jer måske er bekendt med – er opstået siden begyndelsen af 90'erne, hvor ikke mindst professor Niels Peter Lemche og Thomas L. Thompson har stået sammen som fremtrædende talsmænd for at anvende Annales skolens metodik i israelshistorieforskning. Hvad udfordringen fra den postmoderne hermeneutik angår,

finder vi imidlertid meget forskellige reaktioner fra de selvsamme personer, som samtidig gør et stort nummer ud af forskelligheden i baggrund og tilgang hos dem, der på den ene eller anden måde forbindes med 'Københavnerskolen'. Som svar på spørgsmålet om, hvorvidt det er historikeren eller kildematerialet, som er afgørende for fortolkning og meningsproduktion siger Lemche f.eks., at

What have your beliefs to do with scholarship? Isn't it immaterial whether you believe in the historicity or not? Or just a statement of faith like the statement of faith in Jesus, Moses, Muhammad or King Arthur and his merry knights? I always have to tell the students that they as persons are not an argument in a scholarly dispute... It is not very different whether you say believe or say I am convinced. You cannot be an argument. You as a person do not carry any weight, neither do I for that matter. The correct phrase is to say: Evidence available has convinced me, or evidence available has made me believe that.

Thompson, derimod, hælder i langt højere grad til den opfattelse, at historisk sandhed er subjektiv og relativ: 'In history, meaning is created, arbitrary and additional'. I Thompsons øjne er det ikke de historiske begivenheder selv, men historikeren som person - og dermed også den fortolkningsmæssige kontekst, han er en del af - som er den primære referenceramme for historiografien:

The traditions are not so much a direct reflection of or reference to either periods of origin and composition as they are an explanation that gives meaning to them. That is, the ideological and theological Tendenz of the received or extant traditions, to the degree that they are oriented to the world of the final stages of the tradition's formation, may well preclude their use for any historical reconstruction based on assumed events from a greater past. For such past worlds refracted from the redactions are constructs of a world contemporary to the redaction. Indeed, they stand outside of any historical field of reference other than intellectual history. The historical significance of the received tradition, holistically perceived, lies primarily in its dual functions as meaningful literature and as library in post-compositional times... One must indeed incline towards the Persian period for the historical context in which our narratives have their significance as a tradition of Israel.

Unlike events of history, events of tradition do not share in reality through their own individuality or significance. Rather, the referent of the bible lies quite far from both this world and its events. 'History', the past of human affairs, is, for the ancient traditionist, illusory - like the whole of this material, accidental and refracted world. Events in time are but a distorting glass through which we can but see partially. True reality is unknowable, transcendent of experience. Tradition is important in order to bring understanding; to evoke truth, not to recount it. Reality is not part of this traditional world of human creation. Not even the tradition's gods are truly real in themselves, but are only manifestations of God. Yahweh is god for Israel.

De brændende spørgsmål

Det ligger vel ikke direkte i forespørgslen til mig, at jeg skal give et bud på fremtidens israelshistorieforskning, men jeg kan ikke lade være med at nævne et par ting. For det første er der ingen tvivl om, at situationen vil blive meget mere mudret end den er nu. Når reaktionen over 'Københavnerskolens' anvendelse af Annales skolens metodik ikke engang har lagt sig endnu, så er der al mulig grund til at forvente en endnu stærkere og langtrukken reaktionsfase for så vidt angår udfordringen fra den postmoderne hermeneutik. For det andet brænder en række uomgængelige spørgsmål sig naturligvis på. Allerede under implementeringen af Annales skolens metodik måtte vi f.eks. spørge os selv, om israelshistorieforskningen hører hjemme på de teologiske fakulteter i Århus og København, eller om den i virkeligheden hører mere hjemme på Carsten Niebuhr Instituttet eller de historiske institutter i Århus, Odense og København? Hvis Israels historie gøres til genstand for multidisciplinære studier på lige fod med alle andre folk og nationers historier, så er der ingen tvivl om, at forskningen ville være i bedre hænder indenfor disse institutters ramme. På den anden side, hvis enhver historiografi, hvor obskur og perifert dens udgangspunkt og perspektiv end måtte forekomme, skal bydes velkommen, er det så ikke naturligt, at israelshistorieskrivningen fortsat drives af de institutter – eller i hvert fald også drives af de institutter, som har åbenlys interesse i udkommet og gør direkte brug af det i dets andre discipliner? En bibeholdelse af israelshistorieforskningen på de teologiske fakulteter er imidlertid forbundet med lige så store ulemper, eftersom vi med den postmoderne hermeneutiks fokusering på betydningen af historikeren og hans fortolkningsmæssige tradition risikerer at ende med eusebianske tilstande, hvor israelshistorieskrivningen (igen) udelukkende kommer til svare på kirkens spørgsmål og tjene kirkens interesser. Det gælder for så vidt også både jødedom og islam, som jo har mindst lige så store interesser deponeret i de selvsamme tekster.

Der er sandsynligvis ingen nemme løsninger på disse spørgsmål, men de brænder sig ikke desto mindre på og trænger grueligt til at blive diskuteret af de involverede parter. Her blot et par ansatser til hvilke overvejelser, som i lyset af den nyere historieteoris erkendelser bør indgå i drøftelsen, nemlig

- at historikerens personlige baggrund og politiske, religiøse, økonomiske osv. dagsordener (hvor skjulte og ubevidste de end måtte være) i hans

fortolkningsmæssige tradition vil spille en rolle, og at enhver gengivelse af en historisk begivenhed, periode eller person derfor til en vis grad er drevet af interesser eller spørgsmål, som er brændende for historikeren selv eller hans fortolkningsmæssige tradition.

- at enhver historiografi, som forsøger at skabe orden og mening i det forhåndenværende kildemateriale må bydes velkommen under forudsætning af, at den udviser en åbenhed om ovennævnte forhold. Ikke at enhver historiografi skal begynde med et længere selvoptaget, navlepillende biografisk afsnit eller et par hundrede siders metodisk prolegomena, men at historikeren giver sine læsere et minimum af information om forhold, som forfatteren bevidst har øvet indflydelse på og sat grænser for behandlingen af et givent emne, person eller periode. Kun derved gives offentligheden en reel mulighed for at bedømme, hvor nuanceret, repræsentativ eller total en historie, der er tale om.

Afslutning

Skulle vi afslutningsvis vende tilbage til Richard Møller Nielsen, kunne vi passende trække et andet farverigt citat frem. Da han engang blev spurgt om sit syn på kvindefodbold, sagde han: 'Jeg har ikke selv trænet noget kvindehold, med det er da bedre, at de beskæftiger sig med sport, end at de hænger på gadehjørnerne.' Igen meget underholdende, men igen også en meget god illustration - tror jeg - af den fremherskende holdning til den nye spiller på den historiografiske bane, nemlig historikerens subjektive og fortolkningsmæssige tradition. Hvad enten vi som Ricardo er skeptiske og afventende eller mere positive overfor den postmoderne hermeneutiks erkendelser, så er det trods alt bedre at få dem på banen, så vi kan bedømme deres spil. Så kan det godt være, at der er lang vej igen, før de når op på samme niveau, som deres modernistiske modpart, men hvis ikke de bliver tilskyndet til at gå på banen, så vil deres erkendelser om relativitet og subjektivism være uden det korrektiv i konventionel historievidenskab, som efter min mening er nødvendigt for ikke at ende i en total og urealistisk relativisme, mens den konventionelle historievidenskab, og det er vel mindst lige så problematisk, for sin del vil leve videre i sine mere eller mindre illusoriske objektivitets- og upartiskhedsidealer. Og det ville være uheldigt for begge parter, men måske ikke mindst for de postmoderne brugere af de historiografier, som kommer ud af det.

Bibliography

- Appleby, Joyce, and Lynn Hunt & Margaret Jacob. *Telling the Truth About History*. New York and London: W.W. Norton & Company, 1994.
- Berkhofer Jr., Robert F. *Beyond the Great Story. History as Text and Discourse*. Cambridge and London: The Belknap Press of Harvard University Press, 1995.
- Floto, Inga. *Historie i nyere og nyeste tid*. København: Gyldendal, 1985.
- Frost, Pernille. "Halvfemsernes sprogstrid - Om politisk korrekthed." *Nyt Fra Sprognævnet* 3 (1998): <http://www.dsn.dk/nfs/1998-3.htm>.
- Lemche, N. P. "Are We Europeans Really Good Readers of Biblical Texts and Interpreters of Biblical History?" *JNSL* 25, no. 1 (1999): 185-99.
- Lemche, Niels Peter. *The Israelites in History and Tradition*. Library of Ancient Israel. London Louisville: SPCK Westminster John Knox Press, 1998.
- , *Die Vorgeschichte Israels. Von Den Anfängen Bis Zum Ausgang Des 13. Jahrhunderts v.Chr.*. Biblische Enzyklopädie. Stuttgart: W. Kohlhammer, 1996.
- Lemche, Niels Peter. *Early Israel Anthropological and Historical Studies on the Israelite Society Before the Monarchy*. Translated by Frederick H. Cryer. Supplements to Vetus Testamentum. Leiden: E.J. Brill, 1985.
- Patte, Daniel. *Ethics of Biblical Interpretation: A Reevaluation*. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press, 1995.
- Thompson, Thomas L. *Early History of the Israelite People from the Written and Archaeological Sources*. Studies in the History of the Ancient Near East. Leiden: Brill, 1992.
- , "He is Yahweh: He Does What is Right in His Own Eyes." I *Tro Og Historie*, Lone Fatum og Mogens Müller (red.), 246-63. København: Museum Tusculanum, 1996.
- , *The Historicity of the Patriarchal Narratives the Quest for the Historical Abraham*. Beihefte Zur Zeitschrift Für die Alttestamentliche Wissenschaft. Berlin & New York: Walther de Gruyter, 1974.

- , "A Neo-Albrightean School in History and Biblical Scholarship?" *JBl* 114, no. 4 (1995): 683-98.
- , "Text, Context and Referent in Israelite Historiography." I *The Fabric of History*, Diana V. Edelman (ed.), JSOT Sup. 127, 65-92. Sheffield: Sheffield Academic Press, 1991.
- Van Seters, John. *Abraham in History and Tradition*. New Haven: Yale University Press, 1975.
- White, Hayden. *Metahistory: The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1973.